

el bisbe vila i martínez i la llengua catalana

per
JOSEP CLARA

L'Església ha jugat un paper molt important en la configuració de la nacionalitat catalana i en la defensa de la personalitat de Catalunya (1). Ha actuat com a protectora i difusora del catalanisme i ha estat tan vinculada al fet català que, en un determinat moment, hom va creure que el catalanisme era una cosa artificial, impulsada pels clergues i que, eliminats aquests, s'acabaria aquell (2).

Però en la història de l'Església catalana també hi ha hagut excepcions que s'han mostrat contràries als sentiments del nostre poble i que, o bé perquè no ens han entès o perquè han preferit d'accontentar les autoritats centralistes, han fet tot allò que han pogut per disminuir la personalitat catalana i especialment l'ús de la llengua pròpia.

En aquestes notes ens permetem de reportar un cas d'anticatalanisme manifest. N'és protagonista el bisbe que la Dictadura envià a Girona el 1925 i que s'anomenava Josep Vila i Martínez.

L'HOME I L'ÈPOCA

El doctor Josep Vila i Martínez nasqué a Benavites (Camp de Morvedre) el 1866. Va estudiar al seminari de València i es doctorà en teologia i dret canònic. Ordenat prevere el 1889, ve exercir els càrrecs de professor del seminari, canonge doctoral, vice-canceller de la universitat pontifícia de València, director de l'Associació d'Interessos Catòlics, etc. Fou preconitzat bisbe de Girona el 14 de desembre de 1925 i féu l'ingrés a la diòcesi el 21 de març de 1926 per cobrir la vacant que havia deixat el doctor Llompart en ser traslladat a Mallorca.

Era un home que demostrà interès per l'escriptura, ja que prodigà la redacció de pastorals i escriví diverses obres en castellà o llatí, com el **Manual de preladas para la admisión de aspirantes a la religión** (1918), **De ratione linguae latinae addiscendae** (1896), i algun article

(1) Vegeu **Qüestions de vida cristiana**, 109 (1981). Número dedicat a l'Església i la nacionalitat catalana.

(2) En plena guerra civil, un canonge de Valladolid afirmava «con la mayor naturalidad que el separatismo catalán desaparece por fortuna, porque lo sostenían especialmente los eclesiásticos, y de ellos no queda arriba del seis por ciento». Cfr. Hilari Raguer, **La Espada y la Cruz**, Barcelona, Bruguera, 1977, p. 181.

en valencià. També tenia fama de saber molt de llatí (3).

A nivell polític, es definí força en unes declaracions que efectuà, al final del 1930, a manera d'instruccions sobre acció religioso-política, en les quals apareix una mena de prevenció contra el canvi de règim: «Està dicho mil veces: en la política de personas y de partidos no se mete la Iglesia. Pero cuando la política toca al Altar, entonces la Religión y la Iglesia y el Papa, no solamente tienen derecho, sino deber de dar indicaciones y normas, que los católicos tienen el derecho de buscar y el deber de seguir (Pío XI, Allocución de 8 de septiembre de 1924). La Iglesia ha de repetir perpetuamente: obedeced a los magistrados, aunque sean discolos; obedeced a la autoridad; dad a Dios lo que es de Dios y al César lo que es del César. Pero usad de vuestros derechos de ciudadanos, procurando intervenir en la política, y elegir para las magistraturas tales personas que sean garantía de que se han de respetar los fueros y prerrogativas de la Iglesia y las leyes divinas, y se han de defender los fundamentos del orden social, religión, patria, autoridad, familia, propiedad». Vila i Martínez defensava la incidència de l'Església en els afers públics: «Los sucesores de los Apóstoles, que son los obispos, predicando perpetuamente el nombre de Jesús, tienen necesidad de dar avisos a los pueblos, según las circunstancias, aunque sea en materias que tocan a la política, a la alta política, se entiende, a las normas fundamentales de la gobernación del Estado, que no pueden ser independientes de la ley de Dios, no contrarias a los derechos de la religión y de la Iglesia» (4).

La proclamació del règim republicà del 1931 degué significar per al nostre personatge un cop duríssim. Demacrat també a causa de la greu malaltia que l'afectà entre 1931 i 1932 i que no pogué superar, morí a València el dia 1 de setembre de 1932.

La presència del doctor Vila a Girona va unida a l'interès de la Dictadura per extirpar el catalanisme i a la influència d'aquella perquè les diòcesis catalanes fossin atorgades a bisbes no catalans. Recordem que, durant els anys en què el dictador romangué al poder, s'efectuaren aquests nomenaments:

- Josep Vila i Martínez, valencià per a Girona.
- Josep Miralles i Sbert, mallorquí per a Barcelona.

(3) Una detallada biografia del prelat es troba a **Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Gerona**, LII (1926), ps. 8-21. Vegeu també la necrologia al volum de 1932, ps. 229-234

(4) BOEOG, LVI (1930), p. 552.

- Manuel Irurita Almandoz, navarrès per a Lleida.
- Fèlix Bilbao Ugarriza, basc per a Tortosa.
- Joan Perelló i Pou, mallorquí per a Vic.

També, durant aquest mateix període, hom aconseguí —a través d'acusacions infundades— que les Congregacions romanes dictessin cinc decrets en els quals, a part de prohibir els ornaments gòtics, s'ordenava que la clerecia no es fiqués en política, que fossin expulsats dels seminaris els alumnes i professors catalanistes, es prohibia l'ús de la «llengua catalana modernizante o literaria» en la predicació i es recollia també la denúncia que «no pocos sacerdotes, que se dedican a oír las confesiones sacramentales de los fieles, imponen a los penitentes la obligación de confesarse, exclusivamente en lengua propia de la región» (5).

Justament sobre aquest aspecte hem vist una correspondència entre el cardenal de Tarragona —que la Dictadura intentà de traslladar a Burgos— i el bisbe de Girona. Vidal i Barraquer preguntà a Vila i Martínez si era preferible de fixar unes normes comunes per a tot el clergat de la província eclesiàstica o si era millor que cada prelat en dictés de pròpies dins el seu àmbit respectiu. Doncs bé: el bisbe de Girona es declarà partidari de donar-les individualment per a cada bisbat i, si de cas el cardenal s'avançava a dictar-les, ja s'hi inspiraria per adaptar-les a les circumstàncies de la diòcesi (6).

TESTIMONIATGES D'UNA ACTITUD

Que el bisbe Vila i Martínez actuà a Girona en sentit castellanitzador és una cosa ben fàcil de provar, puix que posseïm tota mena de testimoniatges que ho confimen. Ens ho diuen els qui aplaudien l'actitud anticatalana, els mateixos clergues que hi convivia o el tractaren molt de prop i la premsa del moment, que es mostrà crítica envers el prelat.

Els qui aplaudien l'actuació castellanitzadora del bisbe eren, naturalment, els homes de la Dictadura a Girona, els qui componien la Junta Ciudadana. Efectivament, entre els acords presos per aquest organisme el 31 de desembre de

(5) Sobre l'Església catalana en el període de la Dictadura de Primo de Rivera, vegeu Ramon Muntanyola, **Vidal i Barraquer, el cardenal de la paz**, Barcelona, Laia, 1974, ps. 105-182, i Josep Massot, «Evolució de l'Església catalana durant el segle XX», a **La integració de les religioses a Catalunya**, Barcelona, Abadia de Montserrat, 1977, ps. 69-78.

(6) Arxiu Diocesà de Girona, lligall 474 S. Aquestes cartes són reproduïdes a l'apèndix.

1927 trobem els punts tercer i quart que alludeixen directament a la qüestió que ens interessa:

“3.º Hacer constar la satisfacción con que la Junta ha llegado al convencimiento de que el Sr. Obispo, con el decidido patriotismo que inspira todos sus actos, procura, sin descanso, y dentro de los medios con que en su elevado sacerdocio cuenta, que los sermones y la propaganda religiosa se efectúe en castellano.

4.º Aprovechando la autorización otorgada por el Sr. Obispo para editar en castellano el Catecismo de la Doctrina cristiana (hasta ahora no existía más que edición catalana) se circularon por este Gobierno, por indicación de la Junta Ciudadana, órdenes (que merecieron el honor de ser aprobadas por el Excmo. Sr. Presidente del Consejo de Ministros) obligando al Magisterio a que adquiriera los posibles ejemplares de este Catecismo que debía ya quedar de texto en las Escuelas” (7).

Com a testimoniatge eclesiàstic podem recollir els informes de dos col·laboradors del cardenal de Tarragona. El primer va ser escrit el 1929 pel doctor Lluís Carreras i tramès a la Santa Seu: «En los últimos quince años, diversos Obispos, servidores del Gobierno, con diversa fortuna y alternativas de criterio, Dr. Reig en Barcelona, Dr. Muñoz en Vich, Dres. Rocamora i Bilbao en Tortosa, Dr. Vila y Martínez en Gerona, han hecho cuanto han podido para aminorar el uso del catalán en la predicación y en la enseñanza del Catecismo, con escándalo, de los fieles, disminución de eficacia espiritual y resistencia pasiva del clero» (8). El mateix Carreras, en un altre informe escrit el febrer de 1931, afirmava que a Girona no es tenia en compte el fet català —ni en els documents ni en els actes— i que, segons molts sacerdots, el bisbe estava preocupat pel pensament d'una política assimilista espanyola que l'induiria a fer que s'estengués al més possible la predicació en llengua castellana (9).

El segons pertany a una carta escrita pel canonge arxiprest, Antoni Vilaplana, al secretari del cardenal Vidal el dia 22 de juny de 1932 on, a part de comunicar-li la malaltia que afectava el bisbe, explicà algunes coses sobre l'estat de la diòcesi: «El Vicari General [doctor Enric Gimeno i Archer] fa la visita pastoral. Han contat alguna anècdota curiosa, que no sé quin crèdit mereix; predica en castellà, i per

(7) Arxiu Diocesà de Girona, lligall 474 S.

(8) Cfr. Josep Massot «El Vaticà i Catalunya» a *Qüestions de vida cristiana*, citat, p. 51, nota 26.

(9) *Ibid.* p. 60.

longum et latum. El dia del Corpus causà pèsima impressió el sermó castellà: la Catedral estava plena de gom a gom; uns regidors regionalistes escrigueren al Sr. Bisbe protestant; el periòdic satíric **Clar i Net**, en l'editorial, arribà a demanar la dimissió del Sr. Bisbe, després d'alludir a les normes publicades recentment» (10).

La premsa, especialment després de proclamada la II República, fou especialment dura a l'hora de referir-se al prelat. El setmanari **Reflex**, el 3 d'octubre de 1931, el tractava de «funcionari al servei del règim [de Primo de Rivera]; lacai de les institucions caducades i encetat puntal de totes les dèries anticatalanes», i afirmava que «l'home que digué en una pastoral que l'ésser republicà i demòcrata era un error condemnat per l'Església, no té dret a sentar-se en un lloc preeminent d'una societat que és republicana i democràtica» (11). En termes semblants, la publicació tornà sobre el tema el 5 de març de 1932 i apuntà unes preguntes prou eloqüents: «No se n'ha adonat que a Girona hi fa nosa? No sap que no el volem a Girona?».

El periòdic **Clar i net**, el dia 13 de desembre de 1931, donà compte de la reintegració del bisbe a la diòcesi després d'una absència per la malaltia ja esmentada, i comentà amb to irònic: «Nosaltres voldríem que el dolor li passés ben aviat, encara que sentim que no l'hagués sofert temporalment quan durant la Dictadura es posava d'acord amb el Xamorro per a traduir el catecisme» (12). Això no obstant, mesos abans el setmanari havia constatat, amb un comentari més seriós, la crisi que afectava el sentiment religiós de Girona, especialment pel que feia a la joventut, on es culpava al bisbe pel seu anticatalanisme:

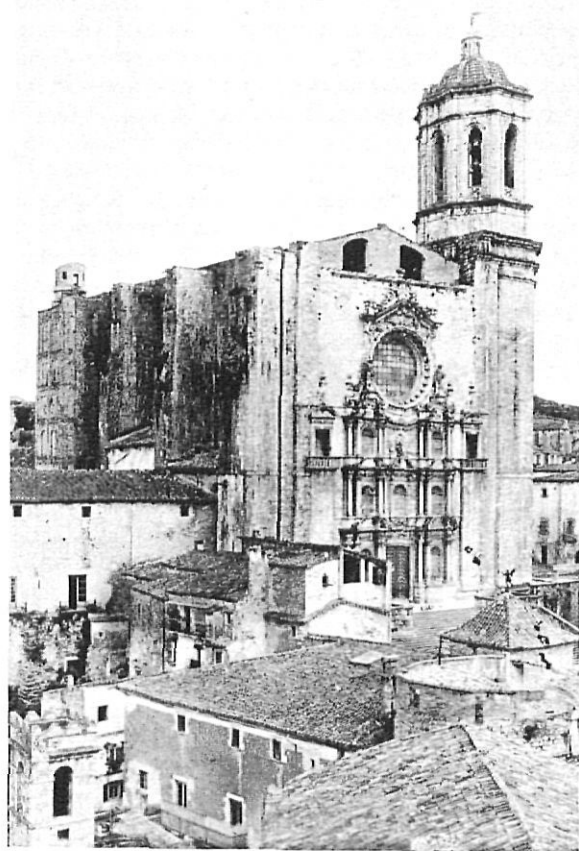
“La culpa del que ha ocorregut pertany a la política seguida a Girona abans de la Dictadura i durant la Dictadura per aquells religiosos que han tingut a les seves mans òrgans potents d'opinió.

Catorze i quinze anys enrera existia a Girona, i segurament deu existir encara, una Congregació que no era altra que la dels Lluïsos en la qual hi figurava el bo i millor de la joventut de Girona. En mans dels jesuïtes, aquella força tan gran s'ha des-

(10) **Arxiu Vidal i Barraquer. Església i Estat durant la Segona República Espanyola, 1931-1936**, edició a cura de M. Batllori i V. M. Arbeloa, Barcelona, Abadia de Montserrat, 1977, vol. III, p. 93.

(11) No ens ha estat possible de localitzar aquesta pastoral. Es tracta d'un infundi?

(12) Xamorro: al·lusió a Rodríguez Chamorro, governador civil de Girona entre els anys 1925 i 1930.

L'any 1932, a la catedral de Girona, encara es predicava en castellà.

fet lamentablement. Les causes les coneixen prou bé els mateixos jesuïtes, i el Pare Creixell ens en podria oferir moltes referències. Tot plegat per haver-se posat al servei de l'anticatalanisme que fins ara hem sofert a Girona. Als jesuïtes l'esperit catalanesc, la llengua, l'art i la cultura catalanes restaven absolutament bandejades i això motivà un èxode que encara perdura.

Durant la dictadura han desfilat pel nostre bisbat prelats com el Doctor Llobart [sic] i l'actual —sobretot l'actual—, l'actitud dels quals no ha pogut ésser més perniciososa. I el pitjor del cas és que encara avui no s'ha rectificat en el més mínim aquesta política contra Catalunya com ho demostra el fet de que tot el que es fa a la cúria eclesiàstica sia en espanyol (...).

Diem tot això, esperant hi haurà una ràpida esmena. Catalunya ho demana. Però l'Església de Girona ho exigeix" (13).

(13) «La conducta de l'alt clergat», a *Clar i net*, 14 de juny de 1931.

El Autonomista, per la seva banda, discrepà també de l'actuació de Vila i Martínez i ho constata arran del traspàs del bisbe, quan comentà l'escassa assistència de clergues a la missa que se celebrà a la catedral de Girona el 3 de setembre de 1932:

“Coneixiem les divergències que mantenien a un gran sector de la clerecia diocesana allunyada del seu Cap jeràrquic, però no sospitàvem que aqueixes siguessin tan fortes que, àdhuc després de la mort, fossin mantingudes.

Nosaltres no som sectaris i ens agrada donar a cadascú el que sigui seu: hem discrepat mantes vegades de certes actituds del Dr. Vila Martínez durant la seva prelacia, sobretot en ço que fa referència a l'ús de la llengua materna i en la qüestió del retorn de la campana d'Olot al seu bressol de Sant Martí del Canigó, actituds en les quals (hem de dir-ho perquè honradament així ho creiem) el principal pecat del Prelat fou el de la feblesa, deixant-se dominar pels audaçs i no tenint l'energia convenient per a desfer-se dels aduldors”.

Val a dir, però, que com a contrast amb aquest judici negatiu, el diari republicà lloà l'actitud caritativa que no demostraven altres clergues:

“Les excelses virtuts de la caritat i d'amor als pobres i desvalguts practicades constantment pel Dr. Vila Martínez, són, però, al nostre entendre, prou grans i meritòries per a ofegar altres errors que pogués haver comès. Moltes famílies ploraran la desaparició del bon prelat que tant d'amor els tenia, que aliviava personalment les seves penes i que els hi donava tot el que tenia sense mirar, mantes vegades, si li restava l'indispensable per ell.

Serà degut a que aquesta conducta eminentment cristiana i humanitària contrastava massa amb el “jo vagi bé” de molts capellans, que aquests es distanciaven moralment del magnànim Prelat i, ni després de la mort, li han perdonat la seva bonesa de cor i de sentiments?”.

CONSIDERACIONS FINALS

El nomenament de Vila i Martínez per a la diòcesi gironina va ser efectuat d'acord amb les disposicions establertes al Reial Decret de 10 de març de 1924, en virtut del qual es creà la Junta Delegada del Reial Patronat eclesiàstic, encarre-

Escut del doctor Vila i Martínez, prelat enviat a Girona per la Dictadura de Primo de Rivera.

vila i martínez

gada de proposar al monarca els candidats a l'episcopat (14).

La seu de Girona, presidida —entre els anys 1922 i 1925— pel doctor Gabriel Llompart, havia quedat vacant pel fet d'haver estat traslladat a Mallorca el pastor que l'ocupava. Llompart no devia haver actuat prou a gust de la Dictadura i per això va ser substituït per un home més pròxim a les tesis del règim.

Efectivament: els anys 1924 i 1925 s'havien enregistrat a Girona dos casos d'enfrontament entre l'Església i les autoritats. En foren protagonistes destacats mossèn Joan Fuster i el missioner paül Bartomeu Barceló, els quals van comptar amb el recolzament decidit del bisbe Llompart (15).

Vila i Martínez, si més no en l'aspecte de la llengua catalana, pot ser qualificat com el bisbe de la Dictadura, ja que en aquest aspecte estigué més a prop del govern que del poble, i per això mateix esdevingué un personatge criticat des de posicions ben diverses.

La seva actitud pro-castellanista, hostil al catalanisme, sembla ser que no canvià amb la instauració de la República. I per bé que a partir del 1931 el bisbe conegué moments delicats i s'allunyà un temps de Girona per causa de malaltia, a nivell del bisbat les coses continuaren com abans. Per això, la responsabilitat en els afers diocesans correspongué també a d'altres persones: les que, bo i aprofitant la debilitat del bisbe malalt, imposaren llur criteri (16). En tot cas, però ni les unes ni les altres no saberen estar a l'alçada de les circumstàncies i generaren les reaccions que ja hem vist.

Hem apuntat al començament que, en la història de l'Església catalana, es detectaven determinats casos de persones que no han sabut o no han volgut sintonitzar amb la realitat viva del país ni amb les aspiracions del nostre poble. Doncs bé: els exemples del bisbe Vila i altres del seu temps s'han de contemplar, més aviat, com els d'uns sobrevinguts, com uns caps no naturals de l'Església catalana, imposats per un govern que es proposava d'eliminar el catalanisme. Joc en el qual els bisbes d'origen valencià s'avenien a col·laborar dòcilment.

Sembla ser que avui torna a córrer el rumor o la possibilitat que prelats valencians, poc en sintonia amb l'actual acció pastoral majoritària a casa nostra, poden ser nomenats per a les diòcesis catalanes de Vic i de Tarragona. És a dir, la història del bisbe Vila pot tornar a reproduir-se amb alguna variant. Serà possible que al cap de cinquanta anys es caigui en el mateix error? La cosa seria ben lamentable, perquè a hores d'ara la influència del poder civil en el nomenament de bisbes ha perdut tot el seu pes i la Santa Seu pot obrar ben lliurement.

(14) Cfr. Víctor Manuel Arbeloa, «El nombramiento de obispos durante la Dictadura y la II República», a *Revista española de Derecho Canónico*, XXXI (1975), ps. 143-156. La junta que promogué la candidatura de Vila i Martínez a Girona era composta pel cardenal de Toledo (E. Reig), l'arquebisbe de Valladolid (R. Gandásegui), el bisbe de Pamplona (M. Múgica), el de Salamanca (A. Regueras), el canonge arxiprest del Pilar de Saragossa (J. Pellicer), un canonge de Toledo (V. Marín) i un beneficiat de Zamora (A. de Castro).

(15) Esperem poder-ne parlar algun dia.

(16) A part el text de *L'Autonomista* ja citat, apuntem el testimoniatge del doctor Antoni Vilaplana, qui el 22 de juny de 1932 escrivia: «Parlant en la intimitat, [el bisbe] repeteix sovint que no sap si hi ha fet prou i prou bé el que devia, per a complir el difícil comès; em causà pena. Ell té sempre bona voluntat; però el temperament, agreujat ara amb l'escrúpul o amb la temença, el fa dubtar, i sembla que no és temerari pensar que els altres s'imposen» (*Arxiu Vidal i Barraquer*, III, p. 93). Entre aquestes persones que s'imposaven hi havia, sens dubte, el vicari general Enric Gimeno, el degà del capítol Antonio Naranjo i el secretari de cambra Esteve Canadell.

APÈNDIX DOCUMENTAL

Carta del cardenal Vidal i Barraquer i minuta de la resposta del bisbe Vila.

Tarragona, 13 Diciembre 1928

Ilmo. y Rvmo. Sr Obispo de Gerona.

Muy venerado Hn^o y distinguido amigo: Recibida la prórroga de las indulgencias para tiempo de Misiones, extensivas al de Ejercicios, tengo el gusto de incluirle copia de los respectivos Rescriptos de la Sda. Penitenciaría.

Al propio tiempo por haberme preguntado algunos Hermanos en vista de la Carta de Sda. Penitenciaría sobre el abuso sacrílego que se imputa a algunos sacerdotes de exigir a los penitentes se confiesen en catalán, si sería preferible dictásemos normas comunes para todo el Clero de la Provincia eclesiástica o que cada Prelado diese para el de su Diócesis respectiva las que estime convenientes, ruégole me dé V. su autorizado parecer sobre este particular.

He de aprovechar también la ocasión, siendo ya próximas las Pascuas de Navidad, de felicitarle por las mismas pidiendo al Divino Niño se las conceda muy venturosas y llenas de sus mejores dones. Deseándole a su vez felicísimo año nuevo, se reitera muy afmo. s.s. Hn^o y a.

El de Tarragona.

P. D. Acompaño copia del documento que acaba de enviarme el Emmo. Sr. Cardenal de Toledo.

17 Diciembre 1928.

Eminentísimo y Reverendísimo Cardenal Arz. de Tarragona.

He tenido el gusto de recibir copia del rescripto de indulgencias para misiones y ejercicios, y del documento del Emo. Sr. Card. de Toledo. Muchísimas gracias.

Sobre el asunto de la Carta de la Sagrada Penitenciaría, mi pobre parecer es que es muy preferible que cada Obispo en su Diócesis dé normas o disposiciones conforme a las circunstancias peculiares distintas de las otras Diócesis. De lo publicado en la prensa deduzco que el de Vich ya las ha dado.

Si V.E.R. se adelanta, el que más y el que menos, y yo desde luego, tendré mucho gusto en inspirarme en los dictados de su alta sabiduría, para tomar lo que convenga a las circunstancias propias de mi diócesis.

No sé cómo agradecer la bondad de V.E.R. en adelantarse a darme felicitación de Pascuas. Yo por mi parte (y no ocasionalmente, sino **principaliter**) tengo mucho gusto en deseárselas felicísimas y ricas de bendiciones y regalos de Dios, con salud enteramente restaurada, así como el principio del año.

[José, Obispo de Gerona]

vila i martinez